

HUSZ MÁRIA

A világörökség-paradigma alakulásáról

Idea, funkciók és szervezet

A világörökség kezelése, annak kulturális, gazdasági környezete napjainkra szinte iparrá vált, s nemzetközi intézményként működik. Az UNESCO által felügyelt hatalmas mechanizmus szerepe és intézkedései azonban kontinens-méretű, nemzeti, helyi ellenérzéseket, politikai diszkrepanciákat okozhatnak, különösen a poszt-gyarmati régiókban, vagy a vallási konfliktusokkal küzdő területeken (HUSZ, 2014A; 2014B; 2014C). Közép-európai szemmel ez kevésbé érzékelhető, globális dimenzióban azonban különösen az Európa- és Nyugat-centrikusság kritikája erős. Párizsban az UNESCO és a Világörökség Központ határozza meg azt a világörökségi kánont, amely az emberi nem bolygónyi öntudatát reprezentálva hivatott védeni és támogatni a kiválasztott kulturális, természeti és szellemi helyszíneket, objektívációkat – sok esetben hosszantartó, nagy volumenű állami beruházásokkal, amelyeket egy sor politikailag független, nem-kormányzati szervezet is finanszíroz.

A világörökség portfóliót az 1970-es években jellemzően az európai gondolkodás uralta, míg lassú diverzifikáció során, mára könnyebben fogadnak be nem nyugati és a nem hagyományos örökségeket, bár a természeti örökség máig másodlagos szerepet játszik. Amerikai örökség-tanulmányok ironikus élel szólnak e késő huszadik századi jelenségről, gigantikus nemzetközi bürokrácia működésére utalva, amely eldönti, hogy mi világörökség, mi nem az, érdekellentét esetén esetleg vitatható döntéseket hoz, és jelentős befolyást gyakorol a menedzsmentre. A világörökségnek saját szótára van, amely a nemzetközi diplomácia diskurzusában használatos. A természeti területek jellemzően az USA-ban és Ausztráliában uralják a Világörökség-listákat, ahol számos esztétikai, etnológiai vagy antropológiai szempontból kiemelkedő egyetemes értékkel rendelkező természeti helyszín kulturális színhellyé is válik, történelmi, a tudományos fontossága, a megőrzés módja, vagy természeti szépsége szempontjából. Emellett a legtöbb dilemmát a világörökségi városok és helyszínek gazdasági és társadalmi fejlődésének az örökséggel való kölcsönhatása veti fel.

Jelen írás betekintést szándékozik nyújtani a világörökség-funkciók kialakulásának történeti és politikai körülményeibe, alternatív interpretációjába.

A világörökségi adminisztráció hivatalos magyarországi megjelenítése

1972-ben az UNESCO a világ természeti és kulturális örökségeinek a védelméről 1975-ben hatályba lépő egyezményt fogadott el, melynek értelmében az emberiség szempontjából egyetemes jelentőségű értékek megőrzésére nemzetközi fellépés szükséges. A Világörökségi Egyezményhez csatlakozott országok hozták létre az Egyezmény végrehajtásának legfőbb testületét, az úgynevezett Részes Államok Közgyűlését, amely két évente, az UNESCO általános

konferenciájával azonos időben ülésezik. Az Egyezményhez 176 állam csatlakozott (Világörökség, 2014). Az Egyezmény előírásai alapján 1976-ban állították fel a legfontosabb döntéshozó és végrehajtó testületet, a Világörökségi Bizottságot (Commitee). A 21 fős Bizottság tagjait a Közgyűlés választja meg, megbízatásukat az ezt követő harmadik rendes ülésszak végéig, azaz hat évig gyakorolják. Kétévente mindig csak a testület egyharmada, azaz hét ország adja át a helyét az új tagoknak, ily módon biztosítva a folytonosságot. A jelenlegi trend szerint a legtöbb ország nem tölti már ki végig a hatéves mandátumát, hogy ez által lehetőséget biztosítson más tagállamok számára is a döntéshozatalban.

A világörökségi egyezmény definiálja a kulturális és természeti örökséget, felszólít a nemzeti és a nemzetközi az örökségek védelmére egy Világörökség Bizottság létrehozására, felszólítja az államokat, hogy hozzanak létre listát a veszélyben lévő világörökségekről. Küldetése, hogy motiválja a részes államokat, létesítsenek beszámolókra épülő tájékoztatási rendszert a Világörökség Listáján szereplő területeik fenntartásának állapotáról a hatékonyabb védelem érdekében. Szakmai képzéseket és segélynyújtást szervezzen, sürgősségi segélyben részesítse a közvetlen veszélyben lévő területeket, amelyek esetleges megsemmisülése felbecsülhetetlen veszteséggel járna, előmozdítsa a természeti és kulturális örökség bemutatását a helyi lakosság és a világ népessége, mint egyetemes örökösök számára, elősegítse a nemzetközi együttműködést, a kommunikációt és a tapasztalatcserét a hatékonyabb védelmi stratégiák kialakítására.

A világörökségi egyezmény kulturális örökségnek tekinti a műemlékeket, az épületegyütteseket és a tájakat, amelyek történelmi, művészeti, tudományos, esztétikai, etnológiai vagy antropológiai szempontból egyetemes és kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Annak tekint ember alkotásként, vagy ember és természet együttes alkotásait, valamint régészeti lelőhelyeket is magukban foglaló olyan területeket, amelyek az előbbi szempontokból kiemelkedő egyetemes értékűek. Természeti örökségnek tekinti a természeti képződményeket, a veszélyeztetett állat- és növényfajok élőhelyeit és a szigorúan körülhatárolt természeti tájakat, amelyek esztétikai, tudományos vagy természeti szempontból egyetemes és kiemelkedő jelentőséggel bírnak.

Nemzeti szinten minden aláíró állam kötelessége azonosítani, védeni, megóvni, megőrizni és továbbadni a következő generációknak a területén elhelyezkedő természeti és kulturális örökségét, és ennek érdekében minden szükséges jogi, tudományos, technikai, adminisztratív és pénzügyi intézkedést megtenni. Az aláíró államok elismerik, hogy a területükön elhelyezkedő természeti és kulturális örökség a világ egyetemes örökségét képezi, amelynek megóvásában az egész nemzetközi közösségnek kötelessége részt venni, az adott ország nemzeti szuverenitásának megsértése nélkül. A világörökség egyetemességének hangsúlyozása azt jelenti, hogy a történelem túlnyúlik a jelenlegi országhatárokon, de az emberiség által évezredek alatt felhalmozott kulturális vagyont, illetve a Föld természeti szépségei az összes ember öröksége és egyben tulajdona.

A döntéshozó és az irányvonalakat kijelölő feladatokkal rendelkező Világörökségi Bizottság fő feladatai: az Egyezmény alkalmazásával kapcsolatos stratégia, szabályozások és irányelvek megfogalmazása, meghatározása; a Részes Államok felterjesztései alapján döntés az új helyszínek Világörökségi Listára vételéről; a Részes Államokkal együttműködve a Világörökségi Listára felvett helyszínek állapotának ellenőrzése; döntés a veszélyeztetett helyszínek fel-

vételéről a Veszélyeztetett Helyszínek Listájára; a Világörökség Alap optimális felhasználásának meghatározása. A Bizottság évente egy rendes ülést tart, rendkívüli üléseket csak abban az esetben hív össze, ha a tagállamok legalább kétharmada kéri. Az ülés helyszíne nincs helyhez kötve, a régiók közötti igazságos rotációt figyelembe véve döntenek. A 2002-es bizottsági ülésnek Budapest adott otthont. A Bizottság a Közgyűlés kezdetekor választja meg tagjai sorából a Világörökségi Bizottság héttagú Vezetőségét (Bureau): elnököt, öt elnökhelyettest és egy jelentéstevőt. Ők a következő rendes ülésig töltik be a tisztségüket. A vezetőség feladata a Bizottság munkájának összehangolása, és üléseinek előkészítése. A titkársági feladatokat az UNESCO látja el.

A világ különböző régióit és kultúráit reprezentáló kormányközi Világörökség Bizottsághoz folyamatosan érkeznek pályázatok a tagállamoktól, amelyek a területükön elhelyezkedő valamely természeti vagy kulturális örökségüket javasolják felvenni a „Világörökségek Listájára”. A pályázatoknak tartalmazniuk kell, hogy milyen módon történik a helyek védelme és menedzselése, illetve azt, hogy miért javasolják a Listára való felvételre. A Bizottság az ICCROM (Kulturális Javak Restaurációja és Műemlékvédelme Nemzetközi Központjának római központja) az ICOMOS, az UICN illetve esetleges további tanácsadó szervek segítségével elbírálja a pályázatokat és évente negyven-ötven hellyel bővíti a Világörökség Listáját, amelyeknek egyetemes, kiemelkedő jelentőséget tulajdonít. A tanácsadó szervek segítségével átnézi a Listán szereplő helyek állapotáról érkező éves jelentéseket. A Világörökség Lista tehát az első olyan dokumentum, amely egy leltárhoz hasonlóan sorra veszi az emberség örökségének legjelentősebb darabjait, és intézményesített formában nyomon követi azok állapotát és sorsát. Ezen kívül minden évben újraértékeli a „Veszélyben Lévő Világörökség Listáját”, amelyen a Világörökség Listájának azon elemei szerepelnek, amelyeket olyan komoly és konkrét veszély fenyeget, mint például a teljes pusztulás vagy a lényegét érintő romlás, emiatt különleges erőfeszítést és azonnali intézkedéseket igényel. A késői vagy rossz döntések visszafordíthatatlan károkat okozhatnak. Az aláíró országok nemzetközi segélykérelmeit is a Bizottság bírálja el, és állítja fel a segélyek prioritási sorrendjét, figyelembe véve az örökség jelentőségét, a beavatkozás sürgősségét és az adott ország anyagi forrásait. A Bizottság dönt a rendelkezésére álló pénzügyi alap felhasználásáról. A határozathozatalhoz szükséges létszám a jelenlévő szavazó tagok kétharmados többsége.

A célból, hogy a Világörökség Egyezmény végrehajtását az ülések között is folyamatosan biztosítani lehessen, 1992-ben az UNESCO elkülönített egységeként, párizsi székhellyel létrehozták a Világörökség Központot (WHC), hogy a Bizottság üléseivel és a világörökségi helyszínekkel kapcsolatos teendők gördülékeny menetét biztosítsa. Egyik legfontosabb feladata a szakmai munka előkészítése, különféle ülések megszervezése és lebonyolítása. Összefogja és támogatja a nemzetközi együttműködést a kulturális és természeti világörökség hatékony védelme érdekében. Workshopokat, szakmai képzéseket szervez, aktualizálja a világörökségi listát és adatbázist, oktatói segédanyagot készít a világörökség fogalmának tudatosítására, valamint általános információs központul szolgál világörökségi kérdésekben.

Az Egyezmény értelmében a részes államok Világörökségi Alapot működtetnek. Az Alap forrásai a következők: a tagállamok kötelező illetve önkéntes hozzájárulásai; adományok, anyagi hozzájárulások és hagyatékok, melyek származhatnak különböző államoktól, az UNESCO-tól vagy az ENSZ egyéb szervezeteitől, illetve állami, vagy magánszervezetektől és magánszemélyektől; az Alap forrásai által létrehozott összes nyereség; gyűjtések hozadéka és

az Alap érdekében szervezett rendezvények bevétele. Az Alap mintegy 2 millió euróval gazdálkodhat, amelyből szükség esetén azonnal segítséget nyújthatnak az arra rászoruló helyszíneknek, akár finanszírozni tudják belőle a szakmai személyzet képzését és technikai együttműködési projekteket. Az Alap forrásait csak a Bizottság által előírt célokra lehet felhasználni, és semmiféle politikai körülménynek, illetve érdeknek nem szabad alávetni. A tagállamok két-évente fizetendő kötelező hozzájárulásainak mértékét a Közgyűlés határozza meg egy egységesen minden félre alkalmazandó százalékban, amely semmilyen esetben sem haladhatja meg az UNESCO általános költségvetésébe fizetendő hozzájárulás egy százalékát. Az összes hozzájárulás mértéke nem éri el az évi hárommillió amerikai dollárt, ami viszonylag szerény összegnek tekinthető a feladat nagyságát nézve. (SIMON, 2004:10)

Az UNESCO Világörökség Központját 1992-ben hozta létre az UNESCO főigazgatója az Egyezményvel kapcsolatos mindennapos adminisztratív feladatok ellátására. A Központ szervezési, módszertani és adminisztrációs feladatok mellett előállítja a Világörökség támogatásával és népszerűsítésével kapcsolatos információs és oktatási anyagokat. Együttműködik az UNESCO-n belül a Kulturális Szektor Kulturális Örökség Részlegével és a Tudományos Szektor Ökológiai Tudományok Részlegével, valamint három tanácsadó szervvel: az ICOMOS-szal, az UICN-nel és az ICCROM-mal, további nemzetközi szervezetekkel, mint például az 1993-ban létrehozott OCPM (World Heritage Cities Organization = Világörökségnek Nyilvánított Városok Szervezete) vagy az ICOM (International Council of Museums = Múzeumok Nemzetközi Tanácsa).

Kulturális örökségnek az Egyezmény értelmében olyan műemlékek (építészeti, monumentális festészeti vagy szobrászati művek, régészeti elemek), épületegyüttesek (összefüggő vagy különálló építmények), helyszínek (az ember, agy az ember és a természet közös alkotása) minősülhetnek, amelyek megfelelnek a hitelesség, történelmi autentikusság kritériumának és legalább egynek hat kritérium közül:

- 1.) Az emberiség alkotó természetének kimagasló megnyilvánulása.
- 2.) Az építészet, a technika, a művészet vagy táj fejlődése szempontjából az emberiség kultúrájának meghatározó állomása.
- 3.) Bármely élő vagy holt civilizáció vagy hagyomány egyedülálló, kimagasló értéke.
- 4.) Bármely épületfajta, technikai megoldás vagy természeti képződmény, amely az emberiség történelmének meghatározó állomása.
- 5.) Bármely kultúra hagyományos életvitele vagy földművelési formája, ha a környezet átalakulása veszélyezteteti fennmaradását.
- 6.) Egyetemes értékeket képviselő vallási szokásokkal, jelentős hagyományokkal, irodalmi és művészeti alkotásokkal kapcsolatos értékek.

A kulturális örökségek az úgynevezett kultúrtájak, azaz történelmi tájak, amelyek az ember és a természet kölcsönhatása révén alakultak ki, tehát emberkéz alkotta őket, de a természeti hatásokkal szervesen együttműködve. A kultúrtájaknak három fajtáját különböztetik meg:

- 1.) Az ember által tudatosan megszervezett és kialakított tájképek, beleértve az épületekhez, vagy épületegyüttesekhez kapcsolódó kerteket és parkokat is.
- 2.) Olyan tájak, amelyek fejlődőképeseek és egy fejlődési folyamatot tükröznek, amelyek jelenlegi formája természetes környezetükhöz való kapcsolódásuk vagy arra való reagálásuk révén alakult ki (pl. a Hortobágy, Fertő kultúrtáj, és a Tokaji történelmi borvidék).

- 3.) Társult érdekeket hordozó, azaz asszociatív kultúrtájak, amelyek vallási, művészeti vagy kulturális jelenségeikkel kötődnek a természeti elemekhez.

Természeti örökségek az Egyezmény értelmében olyan esztétikai vagy tudományos szempontból rendkívüli értékű fizikai és biológiai képződmények vagy képződménycsoportok, a tudomány vagy a megőrzés szempontjából rendkívüli értékű geológiai és fiziográfiai képződmények, természeti tájak minősülnek, amelyek megfelelnek az integritás, azaz érintetlenség, sértetlenség kritériumának és a következő négy kritérium legalább egyikének:

- 1.) A Föld története, a felszín és az élet kialakulása szempontjából meghatározó állomások, jellegzetes geológiai jelenségek.
- 2.) Jellegzetes környezetbiológiai rendszerek, a növény- és állatvilág kialakulását meghatározó természeti folyamatok kimagasló példái.
- 3.) Lenyűgöző területek, különleges természeti jelenségek helyei.
- 4.) Növények, állatok különleges élőhelyei, a veszélyeztetett, vagy bármely más szempontból különös értéket képviselő fajok megőrzése és természetes életkörülményeik fenntartásának biztosítása.

„Szellemi kulturális örökség”: olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, készítmény és kulturális színhely –, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség – amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újratemetnek – az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, így módon segítve elő a kulturális sokszínűség és az emberi kreativitás tiszteletét. Az egyezmény leszögezi, hogy: „alkalmazásában csak az érvényben lévő nemzetközi emberi jogi okmányokkal, valamint a közösségek, csoportok és egyének közötti kölcsönös tisztelet és a fenntartható fejlődés követelményével összhangban álló szellemi kulturális örökséget kell figyelembe venni.” (Szellemi örökség, 2006)

Az így meghatározott szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,
- b) előadóművészetek,
- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
- e) hagyományos kézművesség.

Minden védett terület körül ütköző vagy átmeneti zónát jelölnek ki, melynek célja, hogy a szigorú világörökségi terület képe, zavartalansága biztosított legyen. Ebben a zónában csak olyan korlátozott beavatkozás javasolható, melynek környezeti hatása nem terjed át a világörökségi helyszínre. A nemzetközi szervezet intézményesülése láthatóan rendkívül magas szintű.

A Magyarországon ratifikált UNESCO-egyezmények, a világörökséggel kapcsolatos törvények naprakészek:

- Az 1972. november 16-án született, a Világ Kulturális és Természeti Örökségének Védelméről szóló UNESCO egyezményt ez idáig 189 tagország ratifikálta, az Egyezményhez Magyarország 1985-ben csatlakozott és Törvényerejű rendelet formájában jogrendjébe emelte.
- A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló 2006. évi XXXVIII. törvény (Szellemi örökség, 2006) rögzíti a „szellemi kulturális örökség” definícióját, mint „olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, készítmény és kulturális színhely –, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség – amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újratevőnek – az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, ily módon segítve elő a kulturális sokszínűség és az emberi kreativitás tiszteletét”.
- 2011. június 14-én került elfogadásra a LXXVII. törvény a világörökségről (UNESCO, 2011), amely biztosítja a világörökségi helyszínek kiszámítható finanszírozását. A kormányrendeletként kihirdetett világörökségi kezelési terv tartalmazza az érintett területtel kapcsolatos korlátozásokat, a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értéke megőrzésével kapcsolatos feladatokat és lehetőségeket. Ennek alapján szükséges felülvizsgálni az érintett területrendezési terveket és településrendezési eszközöket. A finanszírozás pályázati és pályázaton kívüli támogatások formájában történik. Pályázati források részben központi költségvetési és magántőke felhasználását, részben pedig EU-s pályázati forrásokat jelentenek. Pályázaton kívüli forrás a címzett állami támogatás adott területen felmerülő, konkrét feladat megvalósítására.
- A víz alatti kulturális örökség védelméről 2014. évi IX. törvény (UNESCO, 2014) szerint: „víz alatti kulturális örökség” fogalmába beletartozik minden olyan emberi jelenlétre utaló kulturális, történelmi vagy régészeti jellegű maradvány, amely részben vagy egészében, időszakosan vagy folyamatosan legalább 100 éven át víz alatt volt. A törvény rendelkezik a jelentéstételi és értesítési kötelezettségről, az együttműködésről és az információk megosztásáról, a víz alatti régészet oktatásáról, a viták békés rendezéséről, és a víz alatti kulturális örökségre irányuló tevékenységek szabályairól.

A világörökségi eszmék, diskurzusok, valamint a rendkívül körültekintően kialakított és működtetett giga-szervezet magyarországi adaptációja is megtörtént. A világörökség magyarországi referenciáiért az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága felel. A szervezet honlapján öntudatos küldetésnyilatkozat olvasható: *„Az UNESCO az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szakosított Szervezete. Az UNESCO mandátuma szerint intellektuális és etikai műhelyként, referenciaközpontként, nemzetközi etikai normák kidolgozójaként és konszenzuste-remtő fórumként kíván működni. A Szervezet fő feladatai az oktatás, kultúra, tudomány és kommunikáció etikai aspektusainak vizsgálata, a pluralizmus erősítése, a kisebbségek jogainak elismertetése, az interdiszciplináris probléma-megközelítés "népszerűsítése" a döntéshozók körében, a regionális együttműködés erősítése, ugyanakkor a normatív-jogi, az információs-dokumentációs és tájékoztatási, a "gondolat-laboratóriumi" és világforum típusú funkciók megtartása”* (Magyar UNESCO Bizottság, 2014).

Válaszúton az UNESCO?

Maga az UNESCO, 1945 végi megalakulása óta a kulturális progresszió és párbeszéd hiteles jelképe, tevékenysége mindig az értékek őrzésén és gyarapításán alapult. Sok küldetéses, felkészült szakértő dolgozik a bizottságaiban, az NGO-k világával kapcsolati-együttműködési hálót épített ki. Azonban – erősíti meg kritikus cikkében a magyar UNESCO Bizottság alelnökeként Z. KARVALICS László (2010) – „erősödő és gyorsuló pozícióvesztést, eljelentéktelenedést, kiüresedést kell konstatálnunk”. Az UNESCO hosszú ideje már csak a diskurzusokat követi, azok kezdeményezése helyett, az ügyeket kultúrdiplomáciai kompromisszumok formálják, az egyenlőtlen fejlődésből fakadó ellentmondások megoldása sikertelen. Leginkább a rendelkezésre álló források korlátozott mértéke miatti apró költségvetési módosítások részleteinek körmönfont megvitatásába és protokolláris körök lefutásába fulladó működési és irányítási gyakorlat egyre fenntarthatatlanabbnak látszik.

Időszerű lenne a szervezet jövőjének, lényegének, egész működési rendszerének újragondolása a korszerű információ- és tudástechnológia nagyarányú és kreatív alkalmazásával. A bürokratikus kontroll jelenlegi technológiai és hierarchiai helyett hálózatok építése, humán-technológia, az egyközpontúság helyett pedig kooperatív, sokszereplős irányítás, kölcsönösség, önkéntesség és szolidaritás princípiumaira épülő lokális és planetáris koordináció jelenthetne megoldást. A jelentéktelenebb reformok szabályozott hivatali ösztönzése helyett a struktúraváltásban, kontrollforradalomban, az információs kultúra termelésének és fogyasztásának radikálisan új világában rejlene a kivezető út. Amíg azonban az UNESCO-adminisztráció – beleértve a világörökség intézményeit is – a nemzetállamokra optimalizált ipari korszak utóvédjeként működik, így próbálva az információs társadalom koordinációs igényeire tekinteni, nehezen vállalhat részt az információs társadalom építésében, a bürokratikus kontrollt leépítő új, közösségi ellenőrzési szisztémák és alternatív értékhálózatok kialakításában.

A globális világörökség-diskurzusnak egyébként szép számú formális és informális fóruma működik már többek között az internetes közösségi oldalakon, azok alcsoportjain (Például a LinkedIn közösségei: Cultural Heritage Conservation Science, Research and practice; World News in Conservation of Cultural Heritage). A szakemberek szakmai és partnerségi civil együttműködésén kívül a világban hatékony civil szervezetek, NGO-k és alapítványok az UNESCO lehetőségeit meghaladó forrásokkal és tőle függetlenül gondozzák előremutató projektek százait.

A „világörökség / az emberiség öröksége” fogalom kialakulása

Visszakanyarodva a világörökség-paradigma történetéhez: az első világháború után 1920-ban alakult Népszövetség célja a béke és a nemzetközi együttműködés ösztönzése volt. Woodrow Wilson lelkesedése ellenére (amerikai elnök 1913–1921, aki az egyik fő támogató volt) az Egyesült Államok nem volt hajlandó csatlakozni a Népszövetséghez. Németországot kizárták 1926-ig, a Szovjetunió kapitalista klubként elítélte, míg végül 1934-ben mégis csatlakozott. Efféle strukturális problémák és mélyülő politikai válságok ellenére a liga elért szerény sikereket miközben sok nemzetközi szervezet is erősítette az internacionalizmust.

A kialakuló modern örökségfogalmat illetően a műemlékvédelem elveinek egységesítését célzó nemzetközi kezdeményezések között úttörő jelentőségű volt a két háború közti időszakban a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának (ICROM) Athénban 1931. október 21–30. között tartott kongresszusa, ahol a résztvevő muzeológusok, restaurátorok és építészek nemzetközi

gyakorlati kódexet alkottak a régi épületek lajstromba vételéről, megőrzéséről és helyreállításáról. A kongresszus következtetései és az azt követő *Athéni Charta* (1931) tükrözi a történelmi helyszíneket illető növekvő tudatosságot és megnyitotta a vitát a nemzetközi örökség természetéről és értékéről. A charta fontos referenciákat rögzít a jövőbeni technikai és erkölcsi együttműködésről, az oktatás szerepéről és a dokumentáció fontosságáról. Egységes célokat fogalmaz meg az építészeti alkotások restaurálásának módszereiről is. A tíz pontból álló dokumentum legfontosabb megállapításait rögzítő második pontban egyértelműen kinyilvánítják azt az általános alapelvet, hogy lemondanak az erősen sérült emlékek „teljes visszaállításáról”. Az emlék pusztulását rendszeres karbantartással kell megelőzni. Az emlék restaurálása során tiszteletben kell tartani a maradványokon fellelhető, különböző korokból, stíluskorszakokból származó beavatkozások nyomait. Deklarálja az emlék használatának fenntartását oly módon, hogy a modern használat során nem szenvedhet csorbát az emlék történeti és esztétikai értéke. A harmadik pont szorgalmazza, hogy a közérdek képviselőjében a hatóság rendelkezze el az emlék megőrzése érdekében elvégzendő legfontosabb beavatkozásokat.

A Konferencia megállapítja, hogy az egész világon a műemlékeket a mai életkörülmények mellett egyre több káros külső hatás fenyegeti, ezért ajánlja, hogy minden országban a műemléki konzervátorok és építészek működjenek együtt a természettudományok szakembereivel, fizikusokkal, kémikusokkal, hogy egyre jobban alkalmazható biztos eredményeket érjenek el, a Múzeumok Nemzetközi Szervezete pedig dolgozatok és rendszeres ismertetések útján terjessze az elért eredményeket és tájékoztasson a különböző országokban megkezdett munkákról. A Charta hangsúlyozza új épületek építése során a város jellegének és arculatának tiszteletben tartását, az egyes műemlékekhez vagy együttesekhez tartozó növényzet és díszítő vegetáció, és azok régi hangulatának, jellegének védelmét.

A második világháború vége felé, az 1945-ben létrejött Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) segítette stabilizálni a nemzetközi kapcsolatokat. Mint a liga utódja, az ENSZ is örökölte az ellentétes érdekeket a Biztonsági Tanács öt állandó tagja – Nagy-Britannia, Kína, Franciaország, a Szovjetunió és az Egyesült Államok – között, a békefenntartást övező számos kérdésben pedig a hidegháború választotta el a kapitalista Nyugatot a „kommunista bloktól”. Kezdetben sok ország hiányzott az ENSZ-ből, de 1950 közepétől új államok léptek be, a tagok száma igen jelentősen nőtt, és csökkent a reziduális gyarmatosító vezető európai hatalmak – elsősorban Nagy-Britannia és Franciaország – helyzeti előnye. Ez figyelemreméltó befolyást gyakorolt az ENSZ szerveire, és központi szerepet kezdett játszani a világörökség.

A háború utáni újjáépítés során Európában, a Távol-Keleten és másutt újjászervezték az oktatási rendszereket és szervezeteket, ennek támogatására alakult 1945-ben az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, az UNESCO. Az UNESCO küldetésnyilatkozatának középpontjában a béke és a harmónia elősegítése áll a nemzetek között. Az UNESCO kezdetől fogva részt vállalt a történelmi helyszínek promóciójában és a mentésben. Kulcsszerepet kezdett játszani az örökség használata. 1945-1955 között Európa háború utáni újjáépítése olyan városok nagyarányú helyreállítását eredményezte, mint Drezda, Varsó, Gdansk, Blois és Vicenza. Vitathatatlanul számottevő jelentősége van a világörökségekre vonatkozóan a *Hágai egyezménynek* 1954-ben, amely kulturális javak védelmére vonatkozik fegyveres konfliktusok esetén.

Az UNESCO meghatározó jelentőségű beavatkozása az asszuáni gát építésekor Egyiptomban, az Abu Simbel-i és más ókori Egyiptomi templomok megmentése. 1959-ben Egyiptom és Szudán fellebbezését követően az UNESCO elindított egy nagy védelmi programot, amelynek

során részt vett az intenzív régészeti feltárásokban, és a templomok áthelyezésében az elárasztás feletti területre. Az Aswan projekt költsége 80 millió USA dollár volt, melynek fele ötven adományozó országtól érkezett, korai jeleként a nemzetek szolidaritásának és közös felelősségének kiemelkedő kulturális helyszínek megőrzésében. Az ezt követő „biztonságba helyezési kampány” során huszonhat olyan nemzetközi helyszín megmentéséről állapodtak meg, mint Velence lagúnái, a Mohenjo-Daro régészeti lelet Pakisztánban, és a Borobudur templomegyüttes helyreállítása Indonéziában. Ezek sokkal nagyobb horderejű és technológiai szempontból összetettebb akciók voltak, mint a specifikus Világörökségi helyszínek megőrzése, és gyakran több millió amerikai dollár beruházással jártak. 1966 után az UNESCO elhatározásából adódó *Velence megmentése*-projekt, és az annak során megmutatkozó nemzetközi szinergia inspirálta a *Velencei Charta* és a későbbi Világörökségi Egyezmény létrejöttét.

A Történeti Épületek Építészeinek és Szakértőinek Második Kongresszusa (The Second Congress of Architects and Specialists of Historic Buildings), 1964-ben, Velencében 13 határozatot hozott. Az első ezek közül „The International Restoration Charter” azaz a Velencei Charta (Velencei Charta, 1964), amely nemzetközi szinten fogalmazza meg a műemlékek konzerválására és restaurálására vonatkozó általános alapelveket. A deklaráció a műemlék fogalmát úgy határozza meg, amely valamely sajátos kultúrának, jelentős fejlődésnek tanúja. Nemcsak nagy alkotásokra vonatkozik, hanem azokra a szerény művekre is, amelyek az idők folyamán kulturális jelentőségre tettek szert. Hangsúlyozza, hogy a műemlékek konzerválását elősegíti a társadalom számára való hasznos felhasználásuk. A restaurálás a régi állapot és a hiteles dokumentumok tiszteletben tartására támaszkodik, de megáll ott, ahol a hipotézis kezdődik. Mindennemű kiegészítés építészeti alkotásnak minősül, s mint ilyen korának jegyeit kell magán viselnie.

A restaurálást előzze meg és kísérelje végig a műemlék történeti és régészeti vizsgálata. Műemlékeként kell őrizni a történelmi bizonyítékokat, valamint a kulturális tárgyakat is, dokumentálni kell a helyreállítást és megőrzést. A műemléken minden kor hozzájárulása tiszteletben tartandó, a restaurálásnak nem célja, hogy stílusjegységet érjen el, hanem, hogy feltárja és megőrizze a műemlék esztétikai és történeti értékeit (Husz, 2007:72). A Chartával szemben kifogásolható, hogy ajánlásai túlzottan általános fogalmakat használnak, mint harmonikus, kiegyensúlyozott, megkülönböztethető, így szinte korlátlan értelmezést tesznek lehetővé az építész számára, és a hatóságok is szinte bármit és bárminek az ellenkezőjét is elutasíthatják vagy elfogadhatják rá hivatkozva. Túlzott a modern eljárások és módszerek alkalmazása. Ma a hagyományos módszerek és eljárások alkalmazása kerül ismét előtérbe (MŰEMLEKVÉDELEM, 2001:18).

A Velencei Charta lett a Műemlékek és Műemléki együttesek Nemzetközi Tanácsa (ICOMOS) alapító okirata. A nemzetközi civil szervezet gyökerei visszakanyarodnak a Műemlékvédő Építészek és Technikusok első nemzetközi kongresszusáig, amely az Athéni Chartát produkálta. A Párizs-bázisú ICOMOS 1965-ben életre hívott egy hálózatot építészek, történészek, tájépítészek, mérnökök, régészek, földrajztudósok, várostervezők, antropológusok, restaurátorok, örökségadminisztrátorok és örökségmenedzserek részvételével, hogy segítséget nyújtsanak az örökség helyszíneken. Megállapítást tettek, hogy a Világörökség Listára való felvétel kulturális és vegyes tulajdonságok szerint történjék. Az ICOMOS egyre jobban segítette a nemzeti bizottságok munkáját, míg a világörökségek kiválasztásának legfontosabb szereplőjévé vált. Ugyanekkor az USA-ban egyre erősödött a kulturális és természeti területek együttes megőrzésének koncepciója. Egy 1965-ös, washingtoni konferencián született meg a

gondolat, hogy ezt az egyezményt kiterjesszék a természeti örökségre is, azaz hogy a kulturális emlékek megőrzését összekössék a természeti helyek védelmével. A konferenciát „World Heritage Trust” címmel rendezték – ekkor született meg a „World Heritage” azaz világörökség fogalom. A konferencia nemzetközi együttműködésre szólított fel, hogy megvédje „a világ páratlan természeti és tájképi területeit és történelmi helyeit, a jelen és a jövő az egész világ népeisége” számára (DONNACHIE, 2010: 121). Felvetette egy „Világörökség Alapítvány” létrehozását, amely ösztönözné a nemzetközi együttműködést a világ csodálatos tájainak és természeti övezeteinek, valamint történelmi helyszíneinek megóvása érdekében az egész emberiség számára.

Az IUCN (Nemzetközi Természetvédelmi Unió) 1968-ban fogalmazta meg – az ICOMOS előterjesztéséhez hasonlóan – javaslatait a természeti értékek védelmére. 1968-ban egy másik civil szervezet, az International Union for Conservation of Nature, Természetvédelmi Világszövetség (IUCN), amelyet svájci székhellyel hoztak létre, szintén kifejelesztett egy sor hasonló javaslatot.

Az Emberi környezet védelméről 1972-ben Stockholmban tartott ENSZ-konferencia már nemzetközi intézkedéseket javasolt a kulturális helyszínek védelme és megőrzése céljából (UN Conference, 1972). A résztvevő államok döntöttek is a szövegjavaslatról, amelyet az UNESCO az évi közgyűlése „Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről” címen elfogadott. A Világörökségi Listára 1978-ban vették fel az első helyszíneket. A Világörökség Egyezmény azóta – tagállamai számát tekintve – a világ egyik legnagyobb és legsikeresebb szervezetévé vált; az UNESCO minden országa csatlakozott hozzá és ratifikálta az egyezményt.

A Velencei Charta és a „pre-egyezmény” közötti kapcsolat hátterének megértéséhez látni kell az 1964 óta egyre növekvő számban megjelenő, az „örökség-államosítás”-hoz kapcsolódó különböző karták, ajánlások, nyilatkozatok egyre növekvő számát (Getty Conservation Institute, 2014). Ez a háttér is ösztönözte a nemzetközi bürokrácia proliferációját a nemzeti szervezetekkel kapcsolatban, amely alapot adott a lista fokozatosabb diverzifikációjához, a helyszínek csoportosításához, mint kulturális útvonalak, ipari örökség-városok és kultúrtájak, valamint a szellemi örökség kategória megjelenésének, és újabb nagyszabású helyreállítási és védelmi kampányok beindításának.

A világörökségi egyezmény két mozgalom egyesüléséből jött létre. Az egyik a kulturális területekre nehezedő egyre nagyobb veszélyre helyezte a hangsúlyt, a másik pedig a természet megóvására. A kulturális és természeti örökség védelmének összekapcsolása az Egyesült Államok javaslata volt. Az emberiség kulturális és természeti öröksége védelmének gondolata tehát számos különböző szervezetnél és országban fogalmazódott meg egymástól függetlenül, mint egyfajta kollektív lelkiismeret. Végül az érdekelt felek megegyeztek egy egységes szövegben.

Eredmények és dilemmák

Az emberiség örökségének intézményesített védelme globális gondoskodást, felügyeletet, értékrendet és cselekvési protokollt jelent. A teljesítés potenciálisan bonyolult és bizonyos összefüggésekben politikailag érzékeny reakciókat válthat ki, mint az afganisztáni Bamiyan Buddha kolosszusok lerombolása esetében, vagy a gyarmati örökség megértésekor (HUSZ, 2014A; 2014B). A Manchester University Press az Open University-vel közösen három könyv-

ből álló tanulmánygyűjtemény-sorozatot is kiadott a *Világörökség megértése* címmel, amelynek az örökséspolitikával foglalkozó kötete némi betekintést nyújt a tengerentúli világörökség-recepcióba. A világörökség fogalom kezdetektől szervesen kapcsolódik a nemzetközi politikába, és azok, akik ki vannak zárva, vagy kizárják magukat a Világörökséggel kapcsolatos döntésekből, a morális világ közösségéből is kizárják magukat – állítja Ian Donnachie (DONNACHIE, 2010:117).

Az amerikai adaptáció – az ipari korszak argumentációja ellenére – sem vitatja, hogy az „átfogó előnyöket élvező” globális közösség elkötelezett a nemzetközi kulturális és természeti örökség megőrzésében. Legfőbb eredmények a közös elkötelezettség az örökség gondozásban, a megőrzés tudatosítása a településeken és a régiókban, a Világörökség Központ révén történő finanszírozáshoz való hozzáférés, különösen a veszélyeztetett területek esetében, a kulturális örökség megőrzését és promócióját elősegítő menedzsment tervek és képzések. Mindez tükrözi az ENSZ politikai elveit, a nemzetközi együttműködés szándékát. A világörökségi elismerésnek nyilvánvaló hatása van a közép és hosszú távú befektetésekre, multiplikátorhatást gyakorol a gazdaságra. A világörökség része-cím a védett színhelyek nemzetközi presztízsét jelenti, amely a fenntarthatóan szabályozott kulturális és környezeti turizmus megnövekedése által a gazdasági fejlődést segíti.

2014 októberében összesen 161 részes állam 1007 helyszíne szerepel a világörökségi listán, ebből 31 határon átlépő, 2 törölve, 46 veszélyeztetett, 779 kulturális, 197 természeti és 31 vegyes (Helyszínek listája, 2014). A helyszínek közel fele Európában és Észak-Amerikában található, több mint háromnegyede egyértelműen kulturális. Minthogy a jelölések nemzeti szinten történnek, az elitista hangsúlyeltolódások vádja fel-felmerül. Kezdetből kockázatot jelentettek a gazdasági fejlettségben és globális politikai befolyásban különböző országok közötti nézeteltérések. Az 1984-1985-ös évben az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Szingapúr kilépett a Szervezetből, „mert nem értettek egyet az UNESCO céljaival, adminisztrációjának hatékonyságával” – a háttérben bizonyos korrupciós ügyek és antiimperialista üzenetek húzódtak meg –, de Nagy-Britannia 1997, az USA 2003 és Szingapúr 2007 óta újra tagja a szervezetnek (Szervezet, 2014).

Globális képviselő – Globális Stratégia

A műemlékvédelemben a helyreállítás hitelessége szerint ítélik meg az alkotás minőségét. Emlékek és együttesek hitelességét először a világörökség helyszíneinek kiválasztásával kapcsolatban elemezték. Az UNESCO és az ICOMOS kezelési útmutatót adott ki a világörökség címre pályázó helyszínek egységes hitelességvizsgálata számára (FEILDEN-JOKILETHO, é.n.). Ebben az emlék hitelességét négy kritérium vizsgálatával ellenőrzik: 1.) forma, alak; 2.) anyag, állapot; 3.) környezet; 4.) szellem. De melyek azok a kritériumok, amelyekkel egy emlék bemutatásának a hitelessége vizsgálható?

Az 1980-as évek antropológiai fordulata után, 1994 novemberében Japánban, Narában, konferenciát szentelnek a helyreállítások hitelessége problémájának. Az itt kihirdetett Narai Dokumentum állást foglalt a hitelességről és a sokszínűségről. Az olyan konfliktusok megelőzésére, amely a domináns kultúra szempontjait érvényesítené a mások rovására, a dokumentum leszögezi: „A kulturális örökség sokszínűségének időbeli és térbeli dimenziói vannak. Meg kell adni a tiszteletet más kultúráknak és más életmódoknak. Abban az esetben, ha a kulturális értékek összeütközésbe kerülnek egymással, a kulturális változatosság tiszteletben tartása min-

den fél kulturális értékei legitimitásának elismerését igényli... Minden kultúra és minden társadalom sajátos formákban és eszközökben fejeződik ki: tárgyasultakban és szellemiekben. Ezek alkotják örökségét, s ezt kell tiszteletben tartani... a kulturális örökségért való felelősség és törődés főként azé a kulturális közösségé, amely létrehozta azt, amelyre az rá van bízva. Minden közösségnek egyensúlyt kell teremtenie a saját követelményei és a más közösségei között, hacsak ez a létrejött egyensúly alá nem ássa alapvető kulturális értékeit.” (KARTÁK KÖNYVE, 2002:XXIX) Az értéket a hitelt érdemlő, igazolt információk alapozzák meg. Az így felfogott és a Velencei Kartában kinyilvánított hitelesség a világörökséggé nyilvánítási eljárás vagy bármilyen, a kulturális örökségre vonatkozó eljárás alapja.

A kiemelkedő egyetemes érték három pillére a Világörökségi Egyezményben:

- 1.) a kritériumok megléte, attribútumokban megnyilvánulva (azaz mestermű legyen, értékek egymásra hatását tanúsítsa, tanúságtevő legyen, tipikus település vagy földhasználat példája, asszociatív értékű);
- 2.) az attribútumoknak (forma, tervezés, anyagok; használat és funkció; hagyományok, kezelési módok; környezet; nyelv, érzés, egyetemes értéke, amelyeket az 1994-es Narai Dokumentum deklarált) forrásokkal igazoltan hitelesnek kell lenniük és meg kell felelniük az ember és természet közötti integritás szempontjainak;
- 3.) megfelelő védelem és kezelés biztosítása, hogy a felvételtől kiemelkedő egyetemes érték fennmaradjon, és még jobban kibontakozhasson (SOÓS G. 2013).

Az ICOMOS 1987–1993 között végzett globális tanulmányából kiderült, hogy Európa, a történelmi városok és vallási emlékek, a kereszténység, a történelmi időszakok és az „elitista” építészet (a népivel együtt) felülreprezentált volt a Világörökségben, az élő kultúrák, különösen a „hagyományos kultúrák” pedig alulreprezentáltak. Az elvek tisztázása nyomán a Világörökség Központ 1994-ben meghirdette Globális Stratégiáját egy hitelesebb, kiegyensúlyozottabb, reprezentatívabb világörökségi lista érdekében. Ez az elképzelés túlmutatott az addigi szűkebb örökségértelmezésen, elismerte és védte azon helyszíneket, amelyek kiemelkedőek az emberiség és természeti környezete közötti sokféle egymásra hatás, a kulturális együttélés manifesztációjában, a spirituális és a kreatív kifejeződésben. A globális stratégia alapvető célja volt, hogy újabb országokat ösztönözzön az egyezmény aláírására, ajánló lista készítésére.

A Világörökség Bizottságban három tanácsadó testület is közreműködik – az ICOMOS, az IUCN és az ICCROM (Nemzetközi Tanulmányok Központja a kulturális javak megőrzésére és helyreállítására) – annak érdekében, hogy lépéseket tegyen a Világörökség Lista diverzifikálására, hogy az valóban kiegyensúlyozottan reprezentálja a világ örökségét (UNESCO, 1994). Fontos konferenciák és tematikus tanulmányok születtek az afrikai, csendes-óceáni és az Andok kistérségek, az arab és a Karib-térség, Közép-Ázsia és Délkelet-Ázsia örökségeiről, amelyek útmutatókká váltak a Világörökség Egyezmény alkalmazására ezekben a régiókban.

A Globális Stratégia érvényesülésének értékelésére 2004-ben a Világörökség Bizottság, 28. ülésén áttekintette az ICOMOS és az IUCN által készített újabb regionális, kronológiai, földrajzi és tematikus elemzéseket a világörökségre és a Feltételes Listára vonatkozóan. Az ICOMOS-tanulmány megállapította, hogy a Világörökség Lista hiányosságainak két fő oka: egyrészt szerkezeti – a világörökségi jelölési folyamatban a kulturális jellemzőket favorizáló, másrészt minőségi – azonosítási, értékelési, megítélési hibák. Jelentős hiányosságokat állapított meg a természeti örökségi területeken, mint például a trópusi és mérsékeltövi szavannák, tőrendszerek, tundra, sarki tájak. Megerősítették a világörökségi helyszínek újabb kategóriáit,

mint kultúrtáj, kulturális útvonalak, ipari örökség, sivatagok, tengerpartok és kis szigetek (DONNACHIE, 2010:127).

A Világörökség meghatározásai kiszélesítésének legfontosabb célja volt ösztönözni újabb országokat, készítsenek jelölést, különösen a gyengébben képviselt kategóriákban és régiókra vonatkozóan. Az erőfeszítések eredményeként a diverzifikációt segítő folyamat beindult. Sokszínűbbé vált a lista, de továbbra is dominál az elit kultúra és az európai gondolkodásmód, legalábbis a fejlett világé. Ezen a nyilvánvalóan lassú változási folyamaton nem segít, hogy a világörökségi objektumok sorsa elsősorban mégis a helyi bürokráciáktól függ.

A következőkben a legsajátosabb tengerentúli örökségtípus példáján érzékeltetem a globális örökség-diskurzus jellegét.

A természeti örökség amerikai interpretációjában

A természeti örökség alulreprezentáltnak tűnik a Világörökség portfoliójában. A használatos definíciókban nehéz megmondani, hogy mi a magyarázata a kiegyensúlyozatlanságnak. Az első talán, hogy a természeti örökség szakértői is kisebbségben vannak a nemzetközi nem kormányzati szervezetekben. A második, hogy az egyes országokban nagy hagyománya van a nemzeti parkoknak, rezervátumoknak, amelyek fenntartják, valamint a jogszabályi keretek közt szabályozzák a környezetvédelmet, s gyakran jóval azelőtt intézkednek, hogy komoly globális problémákat kellene kezelni.

A természeti örökséget övező nemzeti büszkeség globális jelentőségének hangsúlyozására jó példa a természettudós John Muir kijelentése 1901-ből: *„Azok számára, akik meg akarják érteni Amerika különálló elemekből álló hatalmas tömbjét, nincs jobb példa, mint az Egyesült Államok nemzeti-park-rendszere. Ez az Egyesült Államok egyik legértékesebb öröksége, állampolgárai számára biztonság, megóvása élvezet nyújt a jövő generációi számára. Az Egyesült Államok a nemzeti parkokban megőrzi természeti, kulturális és történelmi örökségét és felajánlja, hogy ablakot nyit a világnak az amerikai tapasztalatokból (DONNACHIE, 2010:130).”* Az USA Külügyminisztériumának Nemzetközi Információs Programirodája 2006-ban az Egyesült Államok Nemzeti Park Szolgálat munkájában megvalósulni látta John Muir vízióját, hogy megőrizze *„a szépség és nagyság mindent átfogó érvényesülését a vad hegyi erdők és parkok fenntartásában, annak érdekében, hogy buzdítsa az embereket a látogatásra és élvezésükre, és a szívekbe öröm költözzön”*. Ennek az erős érzelmi töltésű üzenetnek a politikai hangsúlya a nemzeti identitás megőrzésének zálogát a hely szellemének megőrzésében látja, miközben a földjeikről – beleértve a nemzeti parkok területét is – kitelepített, bennszülött amerikaiak fiáról tudomást sem vesz. HARRISON (2008) azzal érvel ezzel kapcsolatban, hogy az USA településszerkezetében szükséges volt hangsúlyozni a természeti és kulturális örökség közti keskeny határt, védeni a „vadon” (üres, látszólag lakatlannak tűnő vidék) – elképzelést, ahol indokolt lenne a történelmi és morális betelepülés és foglalás. Tünhet a múlt üres vászonnak, de úgy látszik, arrafelé a nemzeti parkokban rejlik a jövőbe vetett bizalom, és a hatóságok magukat tartják a nagyszabású természet őreinek. A vadon, amit Muir megálmodott, a határtalan szabadság élvezete és a Nemzeti Park Szolgálat kötelessége, hogy végrehajtsa a feladatot. Kétségtelen, hogy a jól menedzselt nemzeti parkok a nagymértékben hozzájárulnak az USA turisztikai iparához.

Konklúzió

Az UNESCO és a hozzá kapcsolódó civil szervezetek munkájának köszönhetően, a 1970-es években a világörökség nemzetközi koncepciója létrehívott és igazgat egy jól működő technokrata gépezetet. Ennek köszönhető a világörökségek emelkedő száma, számos műemlék megmentése, a kiemelkedő humánus értékek és az egyedülálló természeti környezet megőrzésére való globális törekvés, amely elősegítette olyan kultúrák és nyelvek megmentését, amelyek eltűntek volna. Mindez közvetlenül vagy közvetve hozzájárult a regenerálásukhoz, hogy az örökség helyszínek és városok a kulturális turizmus világvezetői legyenek.

A világörökség jelentős következményekkel jár egyre inkább az ökoturizmus tekintetében is. Az UNESCO és a többi nem kormányzati szervezet, története során drámaian kiélezte és pontosította a világörökség profilját, egyben adminisztrációját is, és folyamatosan igyekszik leküzdeni az Euro-centrikusságot. Segít a világ kevésbé fejlett régióinak növekedésében, hiszen az emberiség örökségének megmaradása és ápolása a tét. A Világörökség pozitív aspektusai talán ellensúlyoznak számos vitás kérdést a politikáról, a protokollokról és ezek következményeiről. Számos kérdés vár megoldásra, míg a világörökség óriási számú virtuális és a tényleges látogatói nyomon követhetik, hogy mitől lesz egy hely elég jellegzetes ahhoz, hogy megszerezze a kiváltságos címet, mit sikerül tennie a helyeknek saját örökségük védelmére, helyreállítására, megőrzésére, bemutatására és milyen hatással van mindez a helyi és a regionális közösségre számos szociokulturális, gazdasági és más felmerülő kérdésben. A jövő legnagyobb tétje az UNESCO megújulása, hogy esélyeivel és bizalmi tőkével élve bürokrata gépezetének működtetése helyett a küldetésnyilatkozatában deklarált világproblémák megoldásához szükséges szemléletváltást végrehajtsa.

Irodalom

- Athéni Charta (1931) in online <http://epitesz.eng.unideb.hu/uploads/2012/2012-tavasz-2672/AZ-ATHENI-CHARTA.pdf>
- Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage – <http://www.unesco.org/culture/ich>
- DONNACHIE, Ian (2010) World Heritage, in Understanding the politics of heritage, ed. R. Harrison, Manchester University Press, Manchester and New York. pp. 115-154.
- FEILDEN-JOKILETHO (é.n.) Kezelési útmutató a világörökség helyszínekhez UNESCO
- Hágai Egyezmény (1954) in online <http://www.nemzetkozijog.hu/humanitarius/docs/1954hagajk2.pdf>
- HARRISON, R. (2008) The politics of the past: conflict in the use of heritage in the modern world in Fairclough, G., Harrison, R., Jameson, J.H. Jr and Schofield, J. (eds) The Heritage Reader, Abingdon and New York, Routledge, pp. 177-190.
- HUSZ (2014A) A kulturális örökségpolitika Paradoxonjairól, Tudásmenedzsment, XV.évf. 1. szám, 2014. március pp. 47-58
- HUSZ (2014B) Az örökségkonstrukciók geopolitikai kerete, Földrajzi Közlemények, 138. évf. 2014. 1. szám, pp. 64-73.
- HUSZ (2014C) Main Aspects of Cultural Heritage Policy, e-book Insights into the Cultural Heritage Landscape a Reader stemming from an ERASMUS Intensive Programme Project “European Cultural Management Policies and Practices for the Creative Use of Cultural Heritage” (2013, Pécs, Hungary). ISBN 9785-963-642-534-0 Editor: Teréz Kleisz PhD University of Pécs, Faculty of Adult Education and Human Resource Development (FEEK) Pécs, pp.134-141. in online <http://mek.oszk.hu/13200/13298>
- HUSZ Mária (2007) Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról, Pécs, PTE FEEK
- Kulturális Örökség Politikai dokumentumok (2014) in online www.getty.edu/conservation/publications_resources/research_resources/charters.html
- KARTÁK KÖNYVE (2002) Műemlékvédelmi dokumentumok gyűjteménye Budapest: ÉTK.

- Magyar UNESCO Bizottság (2014) <http://www.unesco.hu/kapcsolat/> (2014.10.25.)
- MŰEMLÉKVÉDELEM (2001) Jegyzet és ábraanyag összeállította: Mezős Tamás a BME Építészmérnöki Kar IV. éves nappali tagozatos hallgatói számára
- Nara Document (1994) in online www.e-ep.ites.hu/jogszabalyok/1994-narai-dokumentum-a-hitelessegrol (2014.10. 14.)
- Operational Directives for the implementation of the
- Szellemi örökség (2006) in http://www.szellemiorkseg.hu/doks/SZKO_Kriteriumrdsz.pdf, 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage - Paris, 17 October 2003
- SOÓS Gábor (2013) A Világörökség egyezmény (1972) kultúrtáj fogalma in online http://www.forsterkozpont.hu/download/soos_gabor_a_vilagorokseg_egyezmeny_1972_kulturtaj_fogalma.pdf (2014. 10.18.)
- UN Conference (1972) in online <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>
- UNESCO (1994) Global Strategy for a Balanced, Representative and Credible World Heritage List in online <http://whc.unesco.org/en/globalstrategy/> (2014. 10.21.)
- UNESCO (2011) <http://www.unesco.hu/kultura/2011-junius-14-en>
- UNESCO (2014) 2014. évi IX. törvény a víz alatti kulturális örökség védelméről szóló UNESCO egyezmény kihirdetéséről Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, Paris, 2001
- SIMON Ágnes (2004) A világörökséggé nyilvánított történelmi városok turisztikai lehetőségeinek és veszélyeinek elemzése <http://www.doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=15104&p=6>
- Szervezet (2014) http://hu.wikipedia.org/wiki/UNESCO#A_Szervezet (2014.10.20.)
- Velencei Charta (1964) in online http://www.icomos.hu/dhg/hun/300/downloads/velencei_charta_1964.pdf
- Világörökség (2014) Nagy Gergely: Világörökségek Magyarországon. Bp.: Kossuth, 2003. Puczko László – Rác Tamara: Turizmus történelmi városokban. Tervezés és menedzsment. Bp.: Turisztikai Oktató és Kutató Kkt. 2003. www.vilagorokseg.hu ; www.hu.wikipedia.org
- Helyszínek listája (2014) <http://whc.unesco.org/en/list/>
- Z. KARVALICS László (2010) Válaszúton az UNESCO in Le Monde diplomatique magyar kiadás 2010. május <http://www.magyardiplo.hu/2010-majus/194-valaszuton-az-unesco> (2010.10.21.)